

הלכות שבת סימן שבה

(ט) *וְדוּקָא שְׁתַּחֲלֵקְלַק אַחַד מֵהָאֲבָרִים הַפְּנִימִים מִחַמַּת מָקוֹה אוֹ בּוֹעֵה וְכִיּוֹצֵא בְּזוֹה, אֲבָל מִחוּשִׁים אֵין נִקְרָאִים מָקוֹה: הַגַּה מִיָּהוּ, מִי שְׁחֹשֵׁשׁ בְּשֵׁנָיו (י) *וּמִצְטַעַר עָלָיו הַרוֹצֵא, (ז) (יא) אוֹמֵר (יב) לְאִינוּ-יְהוּדֵי הַרוֹצֵא (כ) בִּי בִשְׁם אִי"ח וְאוּ"ה (הַרְדוּק): ד' יִמְקוֹה שֶׁל חָלָל (יג) אֵינָה צְרִיכָה אִמְדָּה, וְשֶׁאֶפְלוּ אֵין שָׁם בְּקִיָּאִים וְחוּלָה אֵינוּ אוֹמֵר אֲבָל בְּלוּם, עוֹשִׂים לוֹ (יד) *כֹּל שֶׁרְגִילִים לַעֲשׂוֹת לוֹ בְּחַל. אֲבָל (טו) כְּשִׂיּוּדַעִים

ה ה"ר"ו הפנה יד
דשבת בשם רבנו יונה
הנמשא' ו שם
בעבודת גלילים
ז רבפ"ו בספר תורת
האדם

באר היטב
סוף אדם פ"ו סגור תמיד, ועכשיו פותח פ"ו ועושה מעשה קום לאינו יהודי.
מסייע קנה יש בו ממש, וכ"פ ה"כ בשם רש"ל לאסור וכן כתב השכנה"ג.
ורכת עוד ה"ט: ומשמע זה נכתבו ביו"ד סימן קצח דאשה שארע טבילה

(ז) אומר. ואע"ג דהישראל מסייע, כ"י"ל דמסייע אין בו ממש. והט"ז חולק
ופסק לאסור, וכתב דהא דמסייע אין בו ממש הנינו היבא דאינו יהודי התחיל
במלאכה כבר ואח"כ מסייעו ישראל, אב"ל פאן שהישראל הוא המתחיל, כי

משנה ברוחה

למשקב ונאפויה חששא בעלמא בשניו אינו בכלל זה, ויכול לקמן
בסעיף לב, (ה) וכל-שכן מחלת צפידנא, שמתחלת בפה ומסיימת
בבגנימעים, וסימנה: כשנותן בלום לתוך פיו סביבות השנים יוצאין
מבין השנים (ס), דמתחילין עלה השבת. והפרש יש ביניהו, דבצפידנא
אפלו החולה והרופא אומרים אין צריך לחלול, אמרנו דאין בקיאין
בזה, כי מקבל ביד חז"ל שספנה היא⁹, ובשאר קצב השנים דחשיב
כמכה של חלול¹⁰, בסתם מחללין¹¹, ובקשאומר הרופא או החולה
צריך אין מחללין, ובקלמא בסעיף ד [פמ"א]: (ט) ודוקא וכו'.

קאי ארישא, אמפה שבחלל הגוף: (י) ומצטער וכו'. הנינו
(ו) דקאיב לה טובא, ומצטער בל-פך עד שחלה כל גופו על-ידי-זה
אף שאינו נופל למשקב, ויכול לקמן סעיף יז, ועין בבאור הלכה. ואף
דמתחלה מבאר דחלי השנים מקרי של חלל, מפל מקום אינו מטר
הרוצצה על-ידי ישראל, הרוצצת השן אינה רפואה ידועה [א"ר].
ואדרבה, (ז) לפעמים יש חשש ספנתא על-ידי זה¹², וזה דממיר
השלחן-ערוך מקדם לחלל עליהן השבת (ח) הנינו לרפאת המתחלה על-
ידי סמים, שלא יהיה צריך להוציאן: (יא) אומר וכו'. ואף-על-גב
דהא פותח פ"ו ומציא את שנו הרוצצא, נקמא לן דמסייע אין בו
ממש. ובט"ז מאריך בענין זה ודעתו להחמיר, (ט) אב"ל הרבה
אחרונים דעתם כהשלחן-ערוך: (יב) לאינו יהודי הרוצצא. אב"ל
לא על-ידי ישראל (י) לכלי עלמא, הרוצצת שן הוא מלאכה
דאורייתא, דהא חובל לרפואה¹³ [מ"א]. ועין לקמן בריש סעיף י, ונפקא
מנה מזה גם לענינו: ד' (יג) אינה צריכה אמד. פרוש, אם הוא
מסכן לשעתו או לא: (יד) כל שרגילים וכו'. ממאכלים ורפואות¹⁴
[רמב"ן], ומשמע אף-על-פי ש'אין בו ספנה במניעת דבר ההוא,
כיון שהחלי יש בו ספנה ויש בהדבר (יא) צורך קצת, ורגילין לעשות
לו בחל, עושין גם בשבת¹⁵ [מ"מ]. ועין בבאור הלכה שהבאנו מפה
פוסקים דסבירא להו, שאפלו במקום שצריך לחלול אין מחללין
על-ידי ישראל אלא בדבר שיש לחשש בו שאם לא יעשהו לו יכבד
עליו חלו ויובל להסתפק¹⁶, אב"ל כל שברור שאין במניעת אותו דבר
חשש ספנה, אף-על-פי שמקל מקום צריך הוא לו ורגילין לעשות לו,
אין עושין אותו בשבת אלא על-ידי אינו יהודי כדין צרכי חולה
שאין בו ספנה, ועל-פנ בודאי מהנכון להחמיר באסור של תורה.
ועין בבאור הלכה מה שכתבנו בסוף דברינו: (טו) כשיודעים.
וכל-שכן כשהרופא או החולה אומרים שאין צריך, שאין

באור הלכה

* ודוקא שנתחלקלך וכו' אב"ל מחושים וכו'. הנה דין זה הוא מהרשב"א בשם
רבנו יונה ויובא במגיד-משנה, עין שם, ומשמע משהימת לשונו שם דאפלו היא
דקאיב לה טובא מבפניו בחלל הגוף אינם ערוך בכלל מכה של חלל כל זמן של
נתחלקלך אחד מאברים הפנימיים, אולם דבאר רמ"א, ממה שצ"ע המקור על
דבריהם ממה שאמרו שם בגמרא: חושש הוא דלא וכו', משמע היבא דקאיב לה
טובא מחללין, ואולי יש לדחות, דגבי שנים דהם אקושי ואין שנין בהם שם מכה
בל-פך, כיון דקאיב לה טובא יצא מקבל מחוש ודינו כמכה של חלל, מה שאין פן
בשאר אברים פנימיים, כל זמן שלא נעשה מכה או בוצע ערוך הוא בכלל מאברים
בעלמא, וצריך עיון. ומכל מקום אפשר לומר דהא קאיב לה טובא כבמד מאברים
הפנימיים ומסקפ' לו שאם נתחלקלך שם באיזה דבר, ואין שם רופא בעיר לשאל,
דמטר לחלל שבת ולפע אחר רופא¹⁷, דאף במקרה שאינה של חלל איתא לקמן בסוף
סעיף ה דאם נעשה אצל החולה ספק ספנה מחללין: * ומצטער וכו'. ע"כ במשנה
ברוה במה שכתבתי דבענין שחלה כל גופו על-ידי זה, הוא מההגן-אברהם
ובשלחן-ערוך של הגר"ז מצד דאפשר שיחא מטר על-ידי אינו יהודי אף בלא
חלה כל גופו על-ידי זה, עין שם. ולעניות דעתי גם-כן יש לעיין במה שכתב מגיד
אברהם הרוצצת שן הוא מלאכה דאורייתא דהא חובל לרפואה, ונרצה לומר דבה
כתב אפלו למאן דאמר מקללך בחבורה טעור, וזה מתקן הוא - הא הוא אינו מכון
לרוצצת השן, והדם ממילא קאחי, ואף דהו פסיק רישא, הא הו על-פ"שנים
פסיק רישא דלא אכפת לה ואין אסורו אלא מדרבנן, והנה למאן דאמר מקללך
בחבורה כתב, ח"כ סנה, כמו שכתב הגר"א בסתמן שלא סעיף י, אב"ל למאן
דאמר פטור אמאי כתב בזה, ואף על-ידי ישראל בודאי יש לזהר בזה, על-פ"ל
גמים על-ידי אינו יהודי אפשר דיש להקל אף באינו חולה כל גופו: * כל
שרגילים וכו'. וזה לשון הרמב"ן בחורח-הענין, וכתב הפוגר-משנה דמה שממע
דאף-על-פי שאין בו ספנה במניעת דבר ההוא, עד כאן לשונו. ולעניות דעתי
צריך עיון, דלפי הנראה תרבה פוסקים חולקים על זה, ודברי רש"י ק"ב:
חולה שאין בו ספנה שאם לא יעשהו לו רפואה זו לא ימות, עד כאן לשונו, משמע
דיש בו ספנה פרושו דמסקן הוא אצל התרופה, וכבר הביאו בית-יוסף, וכן פרש
עוד ביומא פ"ד ע"ב ד"ה לא ספק וכו', ע"ש, וכן פרש עוד בד"ה 'מקומו',
ע"ש, וכן כתב הר"ן באלפסי בכמה מקומות כפרוש רש"י. ועוד ראה מפתחיתין
'חולה מאכילין אותו על-פי בקיאין, ובלא אומדנא אין מאכילין, מפבאר תוספות
מפנין ק"ח ע"ב ד"ה 'קא משמע לן' ובקאמרי שם ובתוספות ישנים יומא שם,
ומבאר בכמה ראשונים דמתניתין מורי בחולה שיש בו ספנה, אלמא דצריך אומדנא
אם מסכן לו המתנין, אף-על-פי דבחל בודאי הנינו נותנים לו לטעם ממאכלות
היפים לחולה, אף-על-פי-כן ביום-הכפורים בעינין אומדנא, וכן פרש רש"י
במתניתין שם 'על-פי בקיאין, אינו יאמר שישנו שאינו אוכל, וממילא הוא
היון לענין חלול שבת, ועוד, שהיה דעת ר"י שאין מאכילין אותו עד שהספק
שפא ימות, ואף לרבנו תם דפליג על זה, כתב נמי: אף-על-גב שהוא אינו אומר
שימות מקל מקום חלישן שפא יתעלף ויסתכן, ולא תלוי כלל באמירתו, דהרבה
קממים אינו יודע אם הוא מסכן, אלמא דאפלו לדידה נמי ודקא משום ספק ספנה
אב"ל לא משום דטוב ונקה לו, וכן הוא דעת התוספות ישנים בד"ה 'חולה', ע"ש,
וכן כתבו התוספות בקרב מפנין, וכן כתב הפוגר"י וזה לשונו: יולדת שמתחילין, ע"ש
שכתב אחרון דיומא החמירו שלא להאכיל אלא על-פי ממה, מקל מקום כבאן
שהרי כתב: דהא המסקן מסכן הוא אצל אכילה וכו' ונאכילהו ביום-הכפורים, ע"ש,
אלמא דלא קשה לו אלא משמע הראיה דהביא מפרק חרש דכל מסכן מסכן הוא אצל
אכילה גמ'פן, אב"ל אי לא משום זה לא קשה לה דנאכילהו ביום-הכפורים, ועל-כרחו דלא
מתחילין כי אם להעביר הספנה. גם מדברי הרמב"ן בעצמו אין ראה כל-פך,
דהא דכתב 'עושין לו כל שרגילין לעשות לו בחל ממאכלים ורפואות, מסתברא שאין
בפנתו אפלו לדבר שאינו להעביר הספנה, אלא כיון דמירי שאין פאן בקי ואינם

שער הציון
מה דאיתא שם בגמרא 'כאיב לה טובא', ומשמע דאי לא הכי אינו נק בכלל חששא בעלמא ולא מחללין שבת עלה: (ה) פן הוכיח מהגן-אברהם וכן מביא בהג"א דהשלחן
ערוך לא קאי אמתלת צפידנא: (ו) הגר"א, וכן משמע מהגן-אברהם שכתב דבענין שחלה כל גופו על-ידי זה וכו' ונאמרו מפר מגדים שדחק עצמו לומר
דמירי דלא כאיב לה טובא, דאי לא הכי אמאי אינו מטר על-ידי ישראל; ולא ראה דבר אסור וכתב שבת בהר"א דהוא חלי ישיש בו ספנה אף דמהוצאה אינה רפואה, דאדרבה
ספנתא היא: (ז) אסור והתר: (ח) שם (ט) ש"ף בגדות-הכסף והחמ"משה ואלהיה רבה והחמ"אדם, וכן מסיק הרשב"א בחדושי בשם הרמ"ה: (י) אפלו לדעת הפתחין
בסעיף יז שבות דרבנן על-ידי ישראל לרפואה: (יא) דאלו ערך הרבה, אפלו לדעת הפתחירין שרי, ובהיה דמתנא ביומא פ"ג ממחמין לו חמין בין להשקותו בין להברוחו:

מה דאיתא שם בגמרא 'כאיב לה טובא', ומשמע דאי לא הכי אינו נק בכלל חששא בעלמא ולא מחללין שבת עלה: (ה) פן הוכיח מהגן-אברהם וכן מביא בהג"א דהשלחן
ערוך לא קאי אמתלת צפידנא: (ו) הגר"א, וכן משמע מהגן-אברהם שכתב דבענין שחלה כל גופו על-ידי זה וכו' ונאמרו מפר מגדים שדחק עצמו לומר
דמירי דלא כאיב לה טובא, דאי לא הכי אמאי אינו מטר על-ידי ישראל; ולא ראה דבר אסור וכתב שבת בהר"א דהוא חלי ישיש בו ספנה אף דמהוצאה אינה רפואה, דאדרבה
ספנתא היא: (ז) אסור והתר: (ח) שם (ט) ש"ף בגדות-הכסף והחמ"משה ואלהיה רבה והחמ"אדם, וכן מסיק הרשב"א בחדושי בשם הרמ"ה: (י) אפלו לדעת הפתחין
בסעיף יז שבות דרבנן על-ידי ישראל לרפואה: (יא) דאלו ערך הרבה, אפלו לדעת הפתחירין שרי, ובהיה דמתנא ביומא פ"ג ממחמין לו חמין בין להשקותו בין להברוחו:

הַלְבוּת שְׁבֵת סִימָן שְׁבַח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ח]

וְסִימָנָה: קְשׁוּתָן פְּלוֹם לְתוֹךְ פִּי סְבִיבוֹת הַשְּׁנַיִם יוֹצֵאִין מִבֵּין הַשְּׁנַיִם דְּס"ה וְכו', כִּי מְקַבֵּל בְּיַד חֲזוּ"ל שְׁפָנָה הִיא⁹, וּבְשָׂאָר קָאֵב הַשְּׁנַיִם דְּתִשְׁבֵּי כְּמִקְדָּה שֶׁל תְּלָלוּ¹⁰, בְּסֵתָם מִתְּלָלוּ¹¹.

8) ולגבי מחלת בשר השיניים שידועה בזמן הזה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ע אות א) שאף על פי שמחלה גמורה היא, מ"מ כיון שאין ידוע אם היא מסיימת בבני המעים כמו הצפדינא, צ"ע אם מחללים עליה את השבת כשהחולה והרופא אומרים שאין צריך לעשות כן.

9) וכל זמן שלא ידוע אם השתנה טבע בני האדם במחלה זו ממה שהיה בזמן חז"ל, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק ח) שלכל הפחות יש לחוש לה כספק סכנה ומותר לחלל עליה את השבת, ורק אם ידוע שהשתנה הטבע מוזמן חז"ל, וכבר אין סכנה בדבר, אין מחללים עליה את השבת. וכן מחלה שבזמן חז"ל היתה בה סכנה, אך כיום מצאו לה תרופה או טיפול, דעתו (שם) שהחולה בה נחשב כחולה שיש בו סכנה, שהרי ללא אותה רפואה יש בה סכנה, ועוד שלא כל החולים מבריאים על ידי רפואה זו, ויתכן שגם לאחר שיתנו לו אותה ישאר במצב של סכנה.

10) אמנם לקמן כתב (סי' ק), שמי שנחלש כל גופו מחמת כאב שיניים, לא הותר לו לעשות מלאכה אלא על ידי נברי (ראה שו"ת הלכות סע"א).

11) ובגדר מכה של חלל בכאב שיניים, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ע אות ב-ג) שיש בזה כמה דרגות: מי ששיניו כואבות מחמת שיש בהן חור, אבל אין לו דלקת ולא חלה העצב, וגם אין לו נפיחות סביב השן, ורפואתו היא רק לסתום את החור ואין חשש לזיהום, דינו כמי שיש לו מיחוש בעלמא, ומותר לעשות לו רק את הפעולות המותרות (המבוארות בשו"ע להלן ס"ב). ומי שיש לו נפיחות בפנים, או שיש לו הרבה מוגלה בחניכיים אשר סביב השן, וכן אם חלה העצב שבתוך השן, ובפרט אם העצב מוגלה וגורם לו יסורים גדולים, נראה שנחשב הדבר כמכה של חלל, ומחללים עליו את השבת. ומ"מ, כיון שאין דין לו מבואר בחז"ל במפורש, מועילה אמירת הרופאים שיכול להמתין עד לאחר השבת.

ומי שנפלה שינו, כתב בשו"ת שבט הלוי שם (סי' צב ס"ק א) שאין זו מכה של חלל, ואף אין בכך משום סכנת אבר, ואין להחזירה על מנת שתדבק מאליה, אפילו על ידי נברי כיון שיש בזה משום איסור תורה של בונה, והגרש"ז אויערבך (נשמת אברהם מהדו"ב ח"א סי' שמ ס"ק ז הע' 7) הורה שמותר להחזיר שן למקומה עד שיקבענה הרופא לאחר השבת, ואין זה נחשב כבונה.

[משנ"ב ס"ק יז]

וְאֶדְרָבָה, לְפָעִמִּים יֵשׁ חֶשֶׁשׁ סְפָתָא עַל-יְדֵי דְהָיָה¹².

12) ובזמן הזה שבקיאם בדרכי החיטוי, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"ד הע' לו) שאין בהוצאת השן חשש סכנה, ומותר להוציאה על ידי ישראל. וכעין זה כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ע אות ד), שיש לבדוק אם לא נשתנו הטבעים בזמן הזה, שהרי ישנם כאבי שיניים שרפואתם היא הוצאת השן, וכשהוצאה נעשית לפי כללי הרפואה אין בה סכנה, ונשאר בצ"ע למעשה (והוסיף (שם אות ו) שבמקום סכנה קשה להחמיר בזה). וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק ח), שבזמננו, שהתברר ששן חולה יכולה לגרום לדלקת [אולי מחמת שנשתנו הטבעים], צריך לטפל בה, ולכן אם ידוע שעקירת השן תועיל לרפוי המכה של חלל, מותר לחלל על כך את השבת.

[משנ"ב ס"ק יב]

דְּהִצְאָת שֵׁן הוּא מְלָאכָה דְּאוֹרְיָתָא, דְּהָא חוֹבֵל לְרְפוּאָה¹³.

13) ובגדר האיסור של הוצאת שן, כתב לעיל (סי' שטז ס"ק ל) שנחלקו אחרונים, לדעת המג"א הפמ"ג והחיי אדם יש בכך משום מלאכה דאורייתא של חובל לרפואה, ולדעת המאמר מרדכי אין בזה אלא איסור, אך לא חיוב חטאת, משום שאחבת הדם הנעשית בזה נחשבת כמלאכה שאינה צריכה לגופה, וכתב שכן משמע משו"ע הרב.

[משנ"ב ס"ק יח]

מִמְאָקְלִים וּרְפוּאוֹת¹⁴ וְכו', עוֹשִׂין גַּם בְּשֶׁבֶת¹⁵ וְכו', וְיֻכַּל לְהִסְתַּכֵּן¹⁶.
14) ובגדר התרופות שמותר וראוי לעבור על איסורי תורה לצורך הריפוי בהן, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' נה), ששני תנאים בדבר: א. שחכמת הרפואה וההגיון שבה קובעים שתרופה זו תועיל למחלה זו. ב. שהנסיון מורה שתרופה זו מועילה, ומשום כך תרופה שאין נסיון בתועלתה, או רפואה סגולית שלא נקבעה על פי חכמת הרפואה וההגיון שבה [נפעמים שגם אין נסיון בתועלתה], אין לדחות שבת לצורך השימוש בה.

15) ובביאור דעת הרמב"ן (שער המיחוש ענין הסכנה אות ה) והמגיד משנה (פ"ב מהל' שבת הי"ד) שמותר לחלל שבת אף על דברים שאין במניעתם סכנה, כתב בקובץ הערות (סי' יח), שכשם שהותרה שבת לגבי מילה, וכל זמן שלא סילק ידו מהמילה מותר לחזור אף על ציצין שאינם מעכבין, כך הותרה השבת אצל חולה כל זמן שהוא עדיין בסכנה, משום שעדיין לא נגמרה מצוות פיקוח נפש והרי זה כלא סילק ידו מהמילה, ומותר לעשות לו כל צרכו אף אם אין סכנה במניעתם. והגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ז עמ' מד) ביאר, שאף אם נאמר שהשבת לא הותרה אצל החולה אלא רק דחווה, מ"מ קבעו חז"ל שמותר לעשות לו הכל, כדי שלא יבואו לטעות ולהימנע מלעשות מה שצריך להצלתו.

16) ואדם החולה במחלה חשוכת מרפא הגורמת לו יסורים גדולים, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' ל אות ב) שמותר לקרוא לרופא שיתן לו תרופות המיעדות להרגעה בלבד, לפי שהשקט היסורים היא בכלל צרכי החולה ורפואתו, ועוד, שלא גרע הדבר מישוב דעת החולה, כגון הדלקת הנר לצרכו, שכתב השו"ע לקמן (סי' של ס"א) שמותרת. וכן דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"ב הע' קג), שכיון שכאבים עלולים לסכן את חיי החולה, מותר לחלל שבת לצורך הרגעתם.

וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק ט אות ב) לגבי חולה אנוש המדוכא ממחלתו, שכיון שמצב רוחו משפיע על רפואתו, מותר לעשות לו מלאכות להקל את יסוריו, וכן יולדת שאומרת שאינה יכולה לסבול את הכאב שמחמת הציירים, מותר לחלל שבת כדי להשקיט את כאביה. והוסיף (שם), שמשום כך מותר להרדים חולה קודם הניתוח, אף שההרדמה עצמה אינה מרפאת, שכיון שההרדמה מרגיעה את הכאבים, וזהו חלק מהטיפול הנצרך לרפואתו, מותר לעשותה.

[ביה"ל ד"ה ודוקא]

דְּקַטְרֵי לְחַלֵּל שְׁבֵת וְלִפְעֵי אִמְרֵי רַבּוֹתָא¹⁷.

17) ומי שיש לו כאבים גדולים בכליות או במרה או בבני המעינים [שאינם נובעים מנפיחות המאכלים], כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ע אות ה) שכיון שהנסיון מורה שיש שם איזו דלקת או אבן כליות וכיוצא בזה, הרי זה בכלל ספק פיקוח נפש, ומותר לחלל עליו את השבת. וכן מי שיש לו מחלה פנימית, כתב שם (ח"ה סי' לו סי' שבח ס"ג) שנחשב הדבר כמכה של חלל, ומותר לחלל עליו את השבת.

הלכות שבת סימן שבת

קסד באר הגולה

ח טס ש שבת קיט
ועבודת גלוילים כ"ח
פ יק יומא פ"ב שבת
פ"ק כא ל עבודת-
גלוילים
מ כפרוש רש"י ג'רין
ל כפרושים שם ט שם
ה'ר"ן ע פסחים כ"ה
פ ספר אהרות-היים,
ובן פתח ה'ר"ר שם
טוב

(טז) ומפירין באותו חלי *שממתינ ואין צריך חלול, אסור לחלל עליו אף-על-פי שהיא מכה של חלל: ה"מפה שאניה של חלל, נשאלין בכקי ובחולה, ואין מחללין עליו שבת עד שיאמר אחד מהם שהוא צריך לחלול, או ישעשה אצל אחד מהם (יז) ספנת נפשות (ועין לקמן סימן תריח): ו' מכה שעל גב היד וגב הרגל, וכן מי שבלע צלוקה, וכן מי שגשכו קלב שוטה כ'או אחד מזוחלי עפר הממיתים, אפלו ספק אם ממת אם לאו, הרי הם מכה של חלל: ז' למחללין שבת (יח) על כל מכה שנעשית *מחמת כ'ברזל, ועל שחין הכא יכפי השבעת, ועל סמטא, והוא הנקרא פלונקרו"ו קלעו, ועל מי שגש בו קדחת (יט) חם ביותר או (כ) עם (א) סמור: ח' מ'מי שאחזו דם, (כא) מקיזין אותו אפלו הולך על רגליו

באר היטב

שאין זה ספנת נפשות, התחלתו קר וסופו חם, אלא שנה מנרי שבפנים א' כא עליו החמיתות והקרירות, ט"ו. וכבת באו"ה דמטר להקו דם בשבת לקדחת ע"י אינו יהודי, ושאר כל החללים הפנימים אפלו ע"י ישאל מטר וע"י רופא ממנה. מי שחלה בחלי הקדחת ויש לו רפואות קמיצא א' של עצבים לתלות עליו ימים במספר ובמחשבה זמן מספר הימים צוי לזקק תוך הנהר

ביו"ט ראשון ושבת לטל צפרניה בעיו"ט שלא תאמר לאינו יהודי שתטל צפרניה ביו"ט משעם שהיא פושטת ידה במתפן לנה, ע"ש, ועמש"ש בשם גדודת-הפסוק. והמ"א בסימן שמ פתב: צ"ע אם להמיר בנקור, ולכן מטר לומר לאינו יהודי לתקום, ע"ש: (ג) סמור. מל' הסמר שבת בשרי, ונראה שהוא מה שאומרים בל"א שידערי"ן, וכו"כ אין זה הקדחת הפצרי, ל"ע, שדוע

משנה ברורה

מחללין: (טז) ומפירים באותו חלי שממתינ. רוצה לומר, שמפירים בברור שלא יתגבר החלי יותר⁽¹⁹⁾ על-ידי שנמתינ עד הלילה כמוצא"י-שבת⁽²⁰⁾: ה' (יז) ספנת נפשות. צריך לומר (יז) ספק ספנת נפשות⁽²¹⁾, ורוצה לומר, דאפלו אומרים רק שמא יכבד עליו החלי ויסתפן⁽²²⁾, נמי שרי, ונהו שפסם הרמ"א ועין לקמן סימן תריח, וכן מבאר שם לענין אכילת יום-הכפורים, והוא היזן כאן: ז' (יח) על כל מכה. אפלו אינה בחלל הגוף, ואפלו שלא על גב היד והרגל⁽²³⁾: (יט) חם ביותר⁽²⁴⁾. הוא הנקרא בלשון אשכנז טיפוס וכדומה: (כ) עם סמור. מלשון "הסמר שצרת בשרי", והוא הנקרא שידערי"ן בלשון אשכנז, שבא הקרירות והחמיתות בפעם אחת, לאפוקי קדחת הפצרי, שבא מתחלה הקרירות ואחר-כך החמיתות, אין זה בכלל חולה שגש בו ספנה [אחרונים], ומכל מקום על-ידי אינו יהודי מטר לחלל עליו שבת: ח' (כא) מקיזין אותו. אפלו על-ידי ישאל, דספנתא הוא⁽²⁵⁾.

מחללין לחולה, וכן דוקא לתיה שהקר מזיק לה הרבה, אלא שהמגיד-משנה כתב דמחללין חללה שיש בו ספנה אפלו דבר שאינו נחנץ לפיכך נפש נמי צדיקין, ואוקמה לסוגיא דמרי חולה שאין בו ספנה. אמנם שיטה זו קשה, דאם-כן לרב הפוסקים דסקרי דמסקנת דמקרא דגם לחולה עושין לו מדרה, אם-כן נפש ונשמת לו חולה שאין בו ספנה עושין לו מדרה על-ידי ישאל, וזה לא נשמע משום פוסק, וכן כתב בחדושי הרמב"ם השובאים בספר מעשה-הרחק שדעת הרמב"ם שאין עושין מדרה לחולה אפלו יש בו ספנה, והוא מספר הכתים, ע"ש, וכן מבאר בשלטי"הגבורים פרק מפניו, ע"ש. והנה מלבד דעת המגיד-משנה מצאתי עוד איזה פוסקים המשמע דסקריא להו כדבריו, וזה לשון המשב"ץ חלק ראשון סימן נד: ואפלו חלקה והכברה שהוא מלאכה גמורה עושין אותה בשביל חולה שיש בו ספנה, אף-על-פי שאין עקר רפואתו בחלוקת הנה אלא שצריכין אנו לצרכי רפואתו, והכי תנאי בפרק מפניו אם היתה צריכה לנר וכי, כמאן נראה שפאלו משום ישוב דעתו של חולה, אפלו אינו צריך לרפואתו אלא ישוב דעתו בלבד, והוא היזן שאר מלאכות שהחולה מתלבש דעתו בהם, שעושין אותן בשבת, עד כאן לשונו, ומשמע לכאורה דסקריא לה כהמגיד, וכן מצאתי עוד במארי שליחי יומא בדברי המתחיל בין לרפואתו' שקבת: אף-על-פי שרחיצה זו של חזק אכרי אין בה ערך למחירות, והנה לן למימר שנמתינ לה כדי שלא יתחלל שבת, שפאלו מקום ממהרת היא בחזק אכרי, ואין משהיה לה שום דבר-יוצאת לגמור רפואת החולה⁽¹⁸⁾, עד כאן לשונו, גם מזה משמע לכאורה דסקריא לה כהמגיד-משנה; איברא דצריך עיין בדעתו, דהרי לעיל הבאנו אותו בשטת האוסרין, וכדמוכח בהדיא בדבריו בפרק (אין מפניו: ואפשר דחזיק אכרי נמי פעמים שמוציא אותו מחזקת ספנה. והנה מצאתי באור ורוץ בהלכות יולדת פלגמא בענין זה, וזה לשונו: ר' גרשם התיב לילדת שילדה ז' ימים לפני הפסח להחם לה חמין בליל-פסח, וה"ר אליעזר אוסר ואמר דסקרת הלכה זו אינה ברחיצה, כי לא התר לחלל שבת אלא בדברים שיש בהם פסוח נפש, ע"ש שחק"ר, ולכאורה משמע מזה דסקרת הרי"ר גרשם כדעת המגיד; אף אין ראיה, דאפשר דסקריא לה דגם ברחיצה איכא נמי פסוח נפש [וכן הוא דעת פנה ראשונים, עין לקמן בסימן שלא]. נחור לענינו, ובמזכר ומזכר פוסקים שהבאתי למעלה, הינו רש"י ורבוני תם ור"י ותוספות ושנים דיומא ותוספות פרק מפניו ומארי שם ונש"ב"א בתשובה והאור ורוץ בשם ה"ר אליעזר, דכל היכא דאינו מסכן לנדר זה אין מחללים, וכן הוא משמעות ה"רין שהעתיק כפרוש רש"י בכל המקומות, וגם ממה שקבת בפרק שמונה שרצים כדבור המתחיל 'שמא בריא', וכמו שכתבנו למעלה, וגם דעת הרמב"ן לפי מה שצדדנו משמע כ'ספן דסקריא לה הכי, ודברי ר' גרשם אינו מבאר בהדיא שחולק על זה וכ'נ"ל, ולא נשאר לנו להקל כי אם דעת המגיד ומשמעות המשב"ץ ומשמעות המארי דיומא ונראה שפכרתינו אנו לחלק לדברי שלא יסתור את עצמו וכ'נ"ל), אם-כן בודאי היה מהנכון להחמיר בסוגיא-תורה ובכפרט שהוא שלא במקום ספנה, וגם ברגנטי"ו סימן קד קבת וזה לשונו: לא אומרים דהא דאמרינן במסנן דוחק שבת הינו דברים שאם לא יעשה אותן יבוא לידי תקול דולו, אבל בדברים שאין להם ערך הבהא אין מחללים את השבת, ונש מתירים, ונראים דברי האוסרים, עד כאן לשונו. אכן ברדב"ז חלק ד סימן קל פתב ששאל על זה והשיב בקצרה שיש דעות בזה ודעתו להקל בדעת המתירים, ולא הביא ראיה על זה ורק בסבא בעלמא, ע"ש. ולענין דעתי העקר כמו שכתבנו וכמו שהקריע הרקנטי". ודע עוד, דאפלו לפי דעת האוסרים הנ"ל הינו דוקא בדבר שברור לנו שלא יכבד חילוי על-ידי מניעת דבר זה, אבל בדבר שיש חשש שעל-ידי מניעת דבר זה יחלש ויכבד חילוי, מחללין עליו השבת, ויבנין שקבת רבנו תם לגבי יום-הכפורים וכ'נ"ל, וכן נפסק לקמן בריש סימן תריח. ולפי דברי המארי הנ"ל ביומא משמע שאם על-ידי שפלת החלול הנה יתחזקו אכרי, גם-כן אין למנוע דבר זה מאתו כיון שהוא חולה שיש בו ספנה: * שממתינ וכי'. והידי דגונת מלבו שהוא מסכן, והרופאים אמרו שרפואתו היא שישתה חלב קל יום, אסור לחלל שבת באסור דאורייתא בשביל זה, וברקנטי"ו שם שפיר ג, דהרי דמסן הוא אם לא ישתה ועלמא, אמנם על-ידי פלג-כמים אינו מסכן בפניו אמת ונש"ב"א חתובות ס"א, ומכ"כ שבת פרק חבית ובמחלמות שם]: * מחמתין ברזל. עין בתבואת-שור הלכות טרפות סימן ד שמתספק אין מידי בהפאה ככת או אפלו חתוך כחנת נמי ה"א מסנן, עין שם

שער הציזין